РЕЦЕНЗІЯ

Журавльової Тетяни Василівни, кандидата мистецтвознавства,
доцента кафедри кінознавства
Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого
на дисертацію Клопенка Максима Ігоровича
«**Проблема героя у фільмах «морального занепокоєння» польського кінематографа**»
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»,
галузь знань 02 Культура і мистецтво

1. Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота Клопенка Максима Ігоровича «Проблема героя у фільмах "морального занепокоєння" польського кінематографа: екзистенціальний вимір» присвячена актуальній та недостатньо розробленій в українському кінознавстві проблемі осмислення феномена героя кіно «морального занепокоєння» крізь призму основних положень екзистенційної філософії. У сучасних гуманітарних і мистецтвознавчих студіях дедалі більшої ваги набувають дослідження, спрямовані на вивчення способів художньої репрезентації морального вибору людини, проблем свободи та відповідальності, механізмів формування індивідуальної етичної позиції в умовах суспільних криз і світоглядної невизначеності. У цьому контексті звернення до польського кінематографа «морального занепокоєння» є своєчасним і науково виправданим, оскільки саме цей напрям послідовно актуалізував проблеми морального самовизначення особистості, її взаємин із владою та суспільством. Актуальність дисертації зумовлена також тим, що феномен польського кіно «морального занепокоєння», попри значний інтерес до нього в зарубіжному кінознавстві, досі не отримав належного комплексного висвітлення в українській науковій літературі. Дослідження дисертанта заповнює наявну прогалину, пропонуючи цілісне бачення екзистенціальних засад формування героя, насамперед його моральних конфліктів.

Особливо актуальним дослідження видається в контексті сучасних суспільних трансформацій, коли питання людської солідарності, «моральної чутливості» та екзистенційної тривоги набувають нового змісту як у мистецтві, так і в суспільному житті. У цьому сенсі звернення до досвіду польського кіно «морального занепокоєння» дозволяє не лише глибше зрозуміти закономірності розвитку європейського кіномистецтва, а й актуалізувати універсальні питання людського буття, які зберігають свою значущість незалежно від конкретного історичного часу.

2. Наукова новизна основних результатів дослідження. Наукова новизна дисертації Клопенка Максима Ігоровича полягає насамперед у тому, що в ній вперше в українському кінознавстві здійснено комплексний аналіз проблеми героя польського кінематографа «морального занепокоєння» в контексті екзистенціальної проблематики. Важливим результатом дослідження є запропонована автором концепція трьох етапів розвитку героя, що ґрунтується на аналізі його внутрішнього морально-етичного конфлікту. Науковий інтерес викликає спроба концептуалізації поняття «кіно моральної турботи», яке покликане акцентувати саме екзистенціальний аспект досліджуваного явища. Безперечною перевагою роботи є розширення наукового контексту дослідження через порівняння польського кіно «морального занепокоєння» із кінематографічними процесами в інших країнах Східної Європи, а також виявлення спільних екзистенціальних мотивів між польським кінематографом та українською «міською прозою». Важливим є й звернення до сучасного українського кіно, що дозволяє простежити подальшу актуалізацію проблем моральної відповідальності героя вже в новітніх історичних умовах.

3. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Теоретичне значення дисертаційної роботи Клопенка Максима Ігоровича полягає в поглибленні наукових уявлень про взаємодію кіномистецтва та екзистенційної філософії, а також у розвитку підходів до аналізу образу героя в кінематографі. Автор розкриває можливості застосування філософських

концепцій для інтерпретації персонажів і проблематики кіно, що сприяє розширенню дослідницького інструментарію сучасного кінознавства.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання її результатів у навчальному процесі під час викладання дисциплін з історії та теорії кіно, культурології, філософії й мистецтвознавства. Матеріали дослідження можуть бути корисними для підготовки навчально-методичних розробок, а також для подальших наукових досліджень у галузях кінознавства, культурології та мистецтвознавства.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова обґрунтованість дисертації забезпечується чіткою концепцією дослідження, логічною структурою роботи та належним теоретико-методологічним підґрунтям. Автор опрацював широкий комплекс філософських, кінознавчих і культурологічних джерел, що дало змогу комплексно розглянути феномен польського кіно «морального занепокоєння» та сформулювати власні узагальнення щодо образу екзистенціального героя. Достовірність результатів підтверджується репрезентативною джерельною та фільмографічною базою. Висновки роботи відповідають поставленим меті й завданням дослідження.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертаційна робота засвідчує високий рівень володіння здобувачем методологією наукового дослідження. Для розв’язання поставлених завдань автором застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, що відповідають предмету й меті дослідження. Використаний методичний інструментарій забезпечив послідовне досягнення поставленої мети, виконання визначених завдань та отримання науково обґрунтованих результатів.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Результати дисертаційної

роботи оприлюднені у 8 одноосібних статтях у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 статті у зарубіжному науковому періодичному виданні (Болгарія); а також представлені в 14 публікаціях апробаційного характеру.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення і обсягу. У вступі дисертації чітко обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено його методологічну основу та наукову новизну. Мета роботи полягає у визначенні особливостей героя польського кінематографа «морального занепокоєння» в аспекті його екзистенціального виміру та простеженні його інтертекстуальних зв'язків у культурно-історичній перспективі. Сформульовані завдання повністю відповідають поставленій меті та забезпечують логіку дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження кіно "морального занепокоєння"» здійснено ґрунтовний аналіз основних положень екзистенційної філософії та їхнього впливу на розвиток кіномистецтва. Автор звертається до праць С. К'єркеґора, К. Ясперса, М. Гайдеггера, Ж.-П. Сартра, А. Камю, Г. Марселя та інших мислителів, простежуючи трансформацію екзистенціальних ідей у художній практиці кінематографа. Значну увагу приділено розвитку польського кіно від періоду Польської кіношколи до формування напряму «морального занепокоєння». Важливим є висвітлення проблеми визначення самого концепту цього явища та систематизація наявних наукових підходів до його інтерпретації.

Другий розділ «Екзистенціальні модуси в кінематографі "морального занепокоєння"» становить концептуальне ядро дисертації. У ньому автор аналізує феномени комунікативного відчуження, самотності, тривоги, турботи, совісті та бунту як основні екзистенціальні виміри героя. Особливу увагу приділено процесу морального самовизначення персонажів. На основі аналізу значного корпусу польських фільмів сформульовано оригінальну концепцію трьох етапів розвитку героя.

Третій розділ «Герой кіно “морального занепокоєння” в культурно-історичній перспективі» присвячений вивченню ширшого контексту досліджуваного явища. Розглянуто особливості прояву «морального неспокою» в чеському, словацькому, угорському та румунському кіно. Окремий інтерес становить порівняльний аналіз польського кінематографа «морального занепокоєння» та української «міської прози» (підрозділ 3.2), який дозволяє виявити спільність морально-етичних і екзистенціальних проблем у кінематографічному осмисленні суспільної кризи другої половини XX століття. Важливим також є звернення до сучасного українського кінематографа, в якому автор простежує прояви феномена «моральної чутливості» героя в умовах новітніх історичних викликів.

Структура роботи відповідає меті й завданням дослідження. Висновки підтверджують досягнення поставленої мети. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею, виконаною на належному методологічному рівні та оформленою згідно з вимогами до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Дисертація виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності. Текст дисертації пройшов перевірку, ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації наукових результатів у дисертації не виявлено.

9. Дискусійні зауваження та пропозиції до змісту дисертації. Високо оцінюючи науковий рівень дисертації, її актуальність та значущість отриманих результатів, варто висловити окремі зауваження, що мають дискусійний характер. Безперечною перевагою дисертації є звернення до сучасного українського кінематографа в аспекті проявів «моральної чутливості» героя (підрозділ 3.3). Водночас цей аспект дослідження з огляду на масштаб і самодостатність проблематики новітнього українського кіно воєнного часу, подекуди сприймається як перспективний окремий напрям

дослідження, що міг би бути розгорнутий ширше. Зокрема, потребує додаткового уточнення питання про те, наскільки сучасний український герой продовжує традицію екзистенціального героя кіно «морального занепокоєння», а наскільки його світоглядні та поведінкові моделі формуються вже під впливом нових історичних обставин, насамперед досвіду війни, постколоніальної проблематики та процесів переосмислення національної ідентичності.

Позитивно оцінюючи ґрунтовність філософського підґрунтя дослідження, зауважимо, що дисертація значною мірою зосереджена на філософському та тематичному рівнях аналізу, тоді як питання специфіки кіномови залишаються менш висвітленими. Домінування екзистенціального підходу подекуди призводить до певного методологічного звуження інтерпретаційного поля аналізованих фільмів та інколи залишає менш артикульованими власне візуальні аспекти репрезентації означених проблем. Посилення уваги до специфічно кінематографічних засобів конструювання екзистенціального досвіду героя могло б додатково посилити аргументацію положень роботи та поглибити її мистецтвознавчу складову.

10. Загальний висновок і оцінка дисертації. Висловлені зауваження не знижують загальної високої оцінки дослідження. Робота характеризується цілісністю, чіткою структурою, логічністю викладу, вирішенням всіх поставлених завдань, науковою новизною та належним рівнем теоретичного узагальнення. Отримані результати мають вагоме значення для розвитку сучасного українського кінознавства. Дисертація Клопенка Максима Ігоровича відповідає всім встановленим вимогам спеціальності 021 Аудіовізуальне мистецтво та виробництво і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а автор дисертації заслуговує на присудження

ступеня доктора філософії за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво».

Рецензент

Журавльова Тетяна Василівна,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри кінознавства

Київського національного університету театру, кіно і телебачення

імені І. К. Карпенка-Карого

Підпис _____ Т. В. Журавльова

«11» грудня 2026 р.

Підпис _____

ЗАСВІДЧУЮ

НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ КАДРІВ

Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого

ВІДДІЛ КАДРІВ